

POSTANOWIENIE

Dnia 8 lutego 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Marcin Łochowski (przewodniczący)

SSN Krzysztof Wesołowski

SSN Mariusz Załucki (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku Prokuratora Regionalnego we Wrocławiu
z udziałem P. B.
o wpis hipoteki przymusowej w dziale czwartym księgi wieczystej nr [...]
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 8 lutego 2023 r.
w Izbie Cywilnej w Warszawie,
skargi kasacyjnej uczestnika
od postanowienia Sądu Okręgowego we Wrocławiu
z 24 sierpnia 2020 r., sygn. akt II Ca 1449/20,

1. odrzuca skargę kasacyjną co do punktu I zaskarżonego postanowienia oraz co do punktu II zaskarżonego postanowienia w zakresie w jakim oddalony został wniosek co do ustanowienia hipoteki przymusowej zabezpieczającej "roszczenia o zwrocie pokrzywdzonemu osiągniętej z przestępstwa korzyści majątkowej";

2. uchyla zaskarżone postanowienie w pozostałej części i w tym zakresie sprawę przekazuje Sądowi Okręgowemu we Wrocławiu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Postanowieniem z 2 czerwca 2020 r. Sąd Rejonowy dla Wrocławia-Krzyków we Wrocławiu zmienił dokonany 12 marca 2020 r. przez referendarza sądowego wpis hipoteki przymusowej do kwoty 170 000 zł na udziale we współwłasności nieruchomości przypadającym P. B., w ten sposób, że w opisie tej hipoteki uwzględnił, iż zabezpiecza ona grożącą podejrzanemu karę grzywny oraz roszczenie o zwrot pokrzywdzonym osiągniętej z przestępstwa korzyści majątkowej.

Podstawę wpisu hipoteki stanowiło postanowienie prokuratora z 24 stycznia 2020 r. zaopatrzone we wzmiankę o wykonalności.

Postanowieniem z 24 sierpnia 2020 r. Sąd Okręgowy we Wrocławiu zmienił zaskarżone postanowienie obniżając sumę hipoteki do 150 000 zł oraz oddalając *de facto* wniosek co do zabezpieczenia roszczeń o zwrot pokrzywdzonym osiągniętej z przestępstwa korzyści majątkowej.

Sąd drugiej instancji zważył, że warunkiem ubiegania się o wpis hipoteki przymusowej jest m.in. odpowiednio precyzyjne oznaczenie podmiotu uprawnionego z tytułu zabezpieczenia rzeczowego. W postanowieniu prokuratora załączonym do wniosku o wpis nie ujęto Skarbu Państwa, jako beneficjenta hipoteki ustanowionej dla zabezpieczenia roszczeń określonych w toku postępowania przygotowawczego, prowadzonego przeciwko P. B.. Jednak w ocenie Sądu odwoławczego uchybienie to nie może mieć wpływu na zasadność wpisu hipoteki, ponieważ w zakresie należności publicznych (np. grzywny) wierzycielem hipotecznym jest w każdym wypadku Skarb Państwa.

Rozważając, czy dopuszczalne jest zabezpieczenie hipoteką przymusową ustanowioną na podstawie postanowienia prokuratora wierzytelności różnych podmiotów, Sąd odwoławczy przyjął, że zabezpieczenia prokuratorskiego nie można uznawać za zabezpieczenie w sprawie, niezależnie od liczby i cech objętych nim podmiotów. Takie stanowisko prowadziłoby bowiem do naruszenia zasady szczególności hipoteki. Sąd nie przyjął również możliwości zakwalifikowania Skarbu Państwa jako administratora hipoteki. Sąd zauważył, że z uzasadnienia

postanowienia prokuratora jednoznacznie wynika, że szkoda wynikająca z opisanych przestępstw została wyrządzona znanym i jednoznacznie określonym podmiotom. Nie było zatem obiektywnych przeszkód, by w postanowieniu powołanym jako podstawa hipoteki wskazać podmioty, na rzecz których wpis miałby zostać dokonany.

Z tej przyczyny Sąd odwoławczy uchylił hipotekę w części, w jakiej objęta wnioskiem miałyby zabezpieczać łącznie należności skarbowe (dotyczące grożącej podejrzanemu grzywny) oraz obowiązek naprawienia szkody, który dotyczy roszczeń podmiotów poszkodowanych innych niż Skarb Państwa. Kierował się przy tym wymiarem grzywny określonym w postanowieniu, poprzez wskazanie liczby stawek dziennych i wartości każdej stawki ($300 \times 500 = 150\,000$ zł) i utrzymał w mocy wpis hipoteki do górnej granicy tak wyliczonej grzywny.

Postanowienie Sądu Okręgowego zostało zaskarżone skargą kasacyjną przez uczestnika postępowania, który zarzucił naruszenie:

1) art. 626⁸ § 2 k.p.c. przez jego niewłaściwe zastosowanie polegające na przekroczeniu kognicji sądu w sprawie wieczystoksięgowej;

2) art. 626⁹ k.p.c. przez jego niezastosowanie i dokonanie wpisu hipoteki przymusowej z przekroczeniem granic wniosku o wpis.

Odpowiedź na skargę kasacyjną wniósł uczestnik postępowania, w której ostatecznie domagał się jej oddalenia.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzuty skargi kasacyjnej są zasadne.

Przede wszystkim należy podzielić formułowany w orzecznictwie Sądu Najwyższego pogląd, iż zakres kognicji sądu wieczystoksięgowego określa art. 626⁸ § 2 k.p.c., który wskazuje, że sąd bada tylko treść i formę wniosku, dołączonych do wniosku dokumentów oraz treść księgi wieczystej. Z tego względu kontrola zaskarżonego orzeczenia w postępowaniu wieczystoksięgowym dokonywana przez sąd drugiej instancji na skutek wniesionej apelacji jest ograniczona tylko do tego, czy w świetle dokumentów załączonych do wniosku była podstawa do dokonania lub odmowy wpisu zgodnie z wnioskiem o wpis.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego wielokrotnie podkreślano, że art. 626⁸ § 2 k.p.c. nie może być rozumiany w sposób sprowadzający sąd w postępowaniu wieczystoksięgowym do realizacji wyłącznie czynności rejestracyjno-ewidencyjnych. W ramach badania treści i formy załączonych dokumentów ocenie sądu wieczystoksięgowego podlega skuteczność ustanowienia lub powstania prawa podlegającego wpisowi do księgi wieczystej. Równocześnie sąd wieczystoksięgowy nie jest uprawniony do badania merytorycznej zasadności dokumentów urzędowych (np. orzeczeń sądowych, decyzji administracyjnych), a zatem także postanowienia prokuratora wydanego na podstawie przepisów o zabezpieczeniu majątkowym. Nie zwalnia to jednak sądu wieczystoksięgowego od zbadania, czy dokument urzędowy, w tym postanowienie prokuratora, zawiera wszystkie konieczne elementy pozwalające na dokonanie żądanego wpisu, a zatem czy z „przyczyn technicznych” nadaje się do wpisu (uchwała SN z 4 lipca 1986 r., III CZP 35/86, OSNC 1987, nr 7, poz. 90; postanowienia SN: z 17 lipca 2008 r., II CSK 115/08; z 22 stycznia 2010 r., V CSK 230/09; z 22 maja 2014 r., IV CSK 524/13).

Zgodnie z art. 109 ust. 1 u.k.w.h. wierzyciel, którego wierzytelność jest stwierdzona tytułem wykonawczym określonym w przepisach o postępowaniu egzekucyjnym może na podstawie tego tytułu uzyskać hipotekę na wszystkich nieruchomościach dłużnika (hipoteka przymusowa). Jest to legalna definicja hipoteki przymusowej określająca przesłanki jej ustanowienia i przedmiot zabezpieczenia. Ma ona zatem zastosowanie także do hipoteki przymusowej powstałej na podstawie postanowienia prokuratora (art. 110 pkt 2 u.k.w.h.). Do zasadniczych elementów hipoteki przymusowej należy zatem określenie wierzyciela wierzytelności hipotecznej oraz przedmiotu hipoteki i jej wysokości. Wymogi, jakim powinno odpowiadać postanowienie zabezpieczające prokuratora, reguluje również art. 293 § 2 zd. 1 k.p.k.

Powyższe oznacza, że w postanowieniu prokuratora winny znaleźć się wszystkie elementy konstytuujące powstanie hipoteki. Nie można bowiem zapominać, że hipoteka przymusowa jest zawsze instrumentem cywilnoprawnym, choćby podstawą jej wpisu było postanowienie wydane w postępowaniu karnym. Nie jest przy tym rolą sądu wieczystoksięgowego samodzielne określanie

wierzyciela, choćby było oczywiste, że w odniesieniu do zabezpieczonej grzywny wierzycielem powinien być Skarb Państwa, zaś w odniesieniu do roszczeń odszkodowawczych - pokrzywdzony przestępstwem.

Zdaniem Sądu Najwyższego niedopuszczalne jest ustanowienie w postanowieniu prokuratora jednej hipoteki przymusowej, która ma równocześnie zabezpieczać należności Skarbu Państwa i poszkodowanego (postanowienie SN z 19 lutego 2021 r., III CSKP 33/21). Wówczas zachodzi przeszkoda do dokonania wpisu (art. 626⁹ k.p.c.), a w szczególności nie jest dopuszczalne dokonanie „podziału” hipoteki przez sąd wieczystoksięgowy i dokonanie wpisu „części” hipoteki zabezpieczającej karę grzywny, a oddalenie wniosku w pozostałym zakresie. Stoi temu na przeszkodzie choćby brak określenia w tym przypadku wysokości zabezpieczanej wierzytelności.

W tym świetle, w okolicznościach sprawy, zarzut naruszenia przez Sąd odwoławczy art. 626⁸ § 2 i art. 626⁹ k.p.c. okazały się usprawiedliwione. Sąd wieczystoksięgowy nie mógł we własnym zakresie przeprowadzić postępowania dowodowego i ustalić wierzyciela hipotecznego, wysokość hipoteki i dokonać jej „podziału”.

Z tych względów skarga kasacyjna okazała się zasadna, a Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji postanowienia na podstawie art. 398¹⁵ § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. O kosztach postępowania kasacyjnego Sąd orzekł zaś na podstawie art. 108 § 2 w zw. z art. 391 § 1 w zw. z art. 398²¹ i art. 13 § 2 k.p.c.

Jednocześnie Sąd Najwyższy na podstawie art. 398⁶ § 3 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. odrzucił skargę kasacyjną w zakresie punktu pierwszego zaskarżonego postanowienia oraz punktu drugiego zaskarżonego postanowienia co do oddalenia wniosku o wpis hipoteki przymusowej zabezpieczającej roszczenia o zwrot pokrzywdzonemu korzyści majątkowej osiągniętej z przestępstwa, albowiem skarżący nie miał w tym zakresie interesu prawnego do zaskarżenia tego orzeczenia, gdyż było ono dla niego korzystne (*gravamen*).

(r.g.)

[ał]